

KRÓNIKA

LÁZÁR BALÁZS

1863 GETTYSBURG – AZ AMERIKAI POLGÁRHÁBORÚ FORDULÓPONTJA

Nemzetközi tudományos konferencia, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, 2013. június 6.

„1863 Gettysburg – Az amerikai polgárháború fordulópontja” címmel 2013. június 6-án az esemény 150. évfordulója alkalmából nemzetközi tudományos konferenciára került sor a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar szervezésében az egyetem Hungária körüti dísztermében.

A rendezvényt *Patyi András* professzor, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora nyitotta meg. A megnyitó beszédben szó esett Gettysburg és a polgárháború szerepéről a XIX. század második felének változó hadművészetében, mely a krími háborúval és a solferinói csatával együtt egy új korszak nyitányát jelezte. Kiemelte, hogy ezeknek a korábban nem tapasztalt veszteségeket és borzalmakat hozó véres összecsapásoknak nagy szerepük volt a hadijog kialakulásában, a hadviselés humanizálásában.

A konferencia első, plenáris részének nyitó előadását *Keith Gibson* ezredes, a lexingtoni Virginia Military Institute (VMI) oktatója és a múzeum igazgatója tartotta „A VMI szerepéről a polgárháborúban” címmel. Bár az amerikai tisztképző intézmények közül a szövetségi West Point a legismertebb, a virginiai állami VMI hagyományai is messzire nyúlnak vissza. A konföderációs hadsereg vezetésében óriási szerepet játszottak az 1839-ben, francia mintára alapított akadémia oktatói és egykori növendékei. A gettysburgi csata híres rohamát végrehajtó Pickett-hadosztályban például az ezredparancsnokok közül tizenhárman voltak a VMI egykori hallgatói. Közülük kilencen elesetek a csatában. Az iskola tanára volt a legendás „Stonewall” (Kőfal) Jackson tábornok is, a polgárháború egyik legjobb déli hadvezére. A VMI hallgatóinak óriási szerepe volt a konföderáció újoncainak kiképzésében, de a hallgatókat „rohamzászlóaljként” a háború végén a harctéren is bevetették. Ezt megelőzően viszont – különös módon – sok tehető család a katonakorú fiait a besorozás elől a VMI növendékei között rejtette el.

Gibson ezredes előadása után a magyarok polgárháborús részvételének elsőszámú szakértője, *Vida István Kornél* a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézet Észak-amerikai Tanszékének adjunktusa következett „Magyar katonai részvétel az amerikai polgárháborúban” című előadásával, aki bevezetőjében Észak és Dél harcának máig ható kulturális következményeit és kevésbé ismert tényeit villantotta fel. A fredericksburgi csatateret ábrázoló híres fénykép volt a világtörténelemben az első olyan sajtófotó, mely a modern háború borzalmaival szembesítette a közvéleményt. Az amerikai köztudatban a háború testvérháború jellege és hatalmas veszteségei (620 ezer halott és sebesült) mély nyomokat hagytak. Szinte minden család érintett volt valamilyen módon. Az 1861 és 1865 közötti háború az egyik legnépszerűbb téma a katonai hagyományörzők körében is. Vida István felhívta a figyelmet a háború különféle szempontú értékeléseire is. Többen nevezik „második amerikai forradalomnak”, hívták az „első modern háborúnak”, vagy szemléltetjük az „utolsó lovagias háborúnak”, melyet minden borzalma ellenére úriemberek vívtak. A polgárháború élénk emlékeztetőre jellemző, hogy 2002-ig több mint 70 000 könyv látott erről napvilágot, mely azóta bizonyára több ezer újabb kötettel bővült. Az események aktuálpolitikai hasznosítására is van bőséggel példa, hiszen Obama elnök is Lincoln Bibliájára esküdött fel. A tengernyi polgárháborús irodalomban azonban Vida szerint a külföldiek szerepvállalása kevésbé népszerű téma. Rátérve a magyar részvételre, az előadó rámutatott, hogy az 1848–49-es szabadságharc bukásának és Kossuth 1851–1852-es amerikai látogatásának nagy szerepe volt a magyarok amerikai emigrá-

ciójában. A kezdeti nehézségek után a bevándorló magyarok nagy része amerikai állampolgár lett, és felépítette saját egzisztenciáját. A háború kitorése felvillanyozta őket, és tömegesen jelentkeztek elsősorban az északi hadseregbe, hiszen végre gyakorolhatták hivatásukat. Ezen kívül motivációjukat elsősorban nem az abolícionizmus ügye jelentette, hanem az unió egysége. A déliek zsoldosok felfogadásával vádolták az északiakat a számos német, olasz és magyar önkéntes miatt, de Vida rámutatott, hogy csekély összegű járandóságuk önmagában aligha motiválhatta őket.

Az előadó szerint a magyarok közül 100–120 fő életrajza rekonstruálható, ám létszámuknál jóval nagyobb volt a súlyuk, mivel az Uniónak égető szüksége volt tapasztalt katonákra. A téma korábbi hazai kutatói azonban jelentősen felülbecsülték a polgárháborúban harcoló magyarok létszámát – tette hozzá. A magyarok három alakulatban képviseltették magukat nagyobb számban: a 39. Garibaldi Gárda nevű „multikulturális” ezredben, mely New Yorkban alakult, Missouri államban, Frémont tábornok hadtestében, illetve a Lincoln lövészek nevű önkéntes ezredben. Mintegy 20 fő pedig bizonyítottan a konföderáció seregében harcolt, de az északiak oldalán küzdő magyarokkal ellentétben, alacsony rendfokozatban.

Vida István ezután kitért a magyarok polgárháborús szereplését megőrkítő emlékhelyekre, így többek között az arlingtoni nemzeti temetőben nyugvó Asbóth Sándor tábornok síremlékére. Az előadó felhívta a figyelmet Bódy Gábor *Amerikai anxi* című filmjére, mely a magyar filmes kultúrába is beemelte a polgárháború és a benne harcoló magyarok emlékét.

Az első két előadás után lezárult a konferencia plenáris ülészaka és az alkotmány- és jogtudományi szekció külön folytatata munkáját.

A hadtudományi és hadtörténeti szekció nyitó előadásaként *Csikány Tamás* ezredes a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára a gettysburgi csatát elemezte hadászati és harcászati szempontból. Az előadónak saját bevallása szerint nem volt könnyű dolga, mivel a magyar katonai felsőoktatás tankönyveiből a polgárháború szinte teljesen kimaradt. Az előadás azonban ennél jóval többre vállalkozott, mivel Csikány Tamás a polgárháború katonai történetét belehelyezte a XIX. század hadművészete kontextusába. Ismertette a korszak uralkodó hadsereg-szervezési, stratégiai, hadműveleti-művészeti és harcászati elveit, melyek főleg Antoine Jomini tézisein és a napóleoni háború tapasztalatain alapultak. Az előadó röviden ismertette az USA csekély létszámú hadseregének háború előtti felépítését, mely maga után vonta a polgárháború kezdetére jellemző tiszthiányt és szervezetlenséget. Az Egyesült Államok hadserege döntően a milícia-rendszerre épült, így a professzionális hadsereg a háttérbe szorult. Csikány Tamás szerint az Unió kezdeti kudarcaiban Lincoln elhibázott személyi politikájának is szerepe volt. A főparancsnok-kérdésben az előadó szerint hasonlóságok fedezhetők fel Kossuth és Lincoln szerencsétlen döntéseiben, dilemmáiban. A polgárháborús stratégiákban a napóleoni háborúk elvei köszöntek vissza, de az amerikai és európai viszonyok nagyban eltértek egymástól. A döntő csatára való törekvés napóleoni elvei elsősorban Dél stratégiájában érhetőek tetten, mivel szűkösebb erőforrásai miatt Richmond csak egy gyors győzelemben reménykedhetett. Az előadó ezután nagy vonalakban ismertette az 1861 és 1863 közötti hadmozdulatokat, a gettysburgi csatához vezető utat, majd a háromnapos összecsapás lefolyását. Csikány Tamás értékelése szerint bár a déli főparancsnok, Robert E. Lee kiváló stratégia volt, Gettysburgnál nem sikerült megoldani a fegyvernek működésének hatékony összehangolását, és a frontális gyalogsági támadás sem árulkodott túl széles taktikai repertoárról.

Hermann Róbert főtanácsos, a Hm HIM parancsnokának tudományos helyettese előadásában az amerikai polgárháború magyar historiográfiáját vette górcső alá. A polgárháború helyszíneivel kapcsolatos saját emlékeinek felidézése után az előadó rámutatott arra, hogy a magyar történettudomány meglehetősen csekély érdeklődést mutatott a távoli esemény iránt. Hermann Róbert szerint mindössze négy magyar nyelvű munka foglalkozott kifejezetten a polgárháborúval és nagyjából 15–20 publikáció érintőlegesen. A maga időszakában viszont a hazai sajtó nagy terjedelemben tudósított Észak és Dél harcáról, annál inkább mivel az 1861 után ismét „bekeményítő” önkényuralom cenzúrája közömbös volt a téma iránt.

Asbóth Lajos 1875-ben megjelent műve az első hazai feldolgozása az amerikai polgárháborúnak, melybe az ellentmondásos személyiségű honvédezedes bedolgozta öccse, az uniói tábornok, Asbóth Sándor leveleit. Érdekes módon a mű kevésbé katonai szempontból vizsgálja a polgárhábo-

rút, sokkal inkább a politikai konzekvenciákra összpontosít. Hermann Róbert szerint Asbóth legérdekesebb kijelentése művében az, hogy a polgárháború gyökereit 1620-ra vezeti vissza, amikor az első rabszolgákat behozták a későbbi Egyesült Államok területére. Asbóth „kedvence” a polgárháborús személyiségek közül Sherman tábornok, akinek működését hosszan elemzi.

A XIX. század végétől kezdve viszont a polgárháború gyakorlatilag megszűnt létezni a magyar történettudomány és hadtudomány művelői számára. Hermann Róbert szerint ennek az volt az oka, hogy a magyar tudományosság és katonai gondolkodás ekkor (is) erőteljesen a német hatása alá került, a „porosz iskolának” pedig lesújtó véleménye volt az amerikai polgárháború hadművészetéről. Az előadó idézte Moltkét, aki szerint ez annyiban összefoglalható, hogy „két csőcselék kergeti egymást a vadonban”.

A XIX. század jeles történésze Marczali Henrik a *Nagy Képes Világtörténet* hasábjain emlékezett meg az eseménysorról, melyet az „újkor legborzalmasabb polgárháborújának” nevezett. Szerinte végül a korszellemnek megfelelő berendezkedés, a liberális eszme került ki győztesen harcból, ám a Marczali azt is látta, hogy inkább a számbeli túlsúly győzött és nem a nagyobb „katonai művészet”. Érdekes párhuzamot vont az 1848–49-es szabadságharcot letipró osztrák–orosz túlerő és a déli függetlenségi háborút leverő északiak között. E párhuzamban Paszkievics szerepét Grant, Haynauét pedig Sherman játsszáná.

A századforduló meglehetősen termékeny történésze, Csuday Jenő szintén tárgyalja a polgárháborút *A legújabb kor 1815-től napjainkig* című összefoglalójában. Csuday részletesen vizsgálja az eseményeket, ám megállapításai Hermann Róbert szerint finoman szólva is vitathatóak és nem mentesek még az összeesküvés-elméletektől sem. Csuday egyike azon keveseknek, akik elismeréssel adóztak McClellan tábornok hadvezéri teljesítményének.

Ezután a magyar történetírás érdeklődése sok évtizedre elfordult a polgárháborútól, ráadásul 1945 után nem volt ildomos behatóan foglalkozni az USA történetével. Érdekes időpontban az 1956-os forradalom után két évvel jelent meg a *Hadtörténelmi Közleményekben* Szuhay Havas Ervin tollából a polgárháborúról egy rövid írás, *Marx és Engels az amerikai polgárháború hadművészetéről* címmel, mely némi ideológiai körítés mellett korrekt összefoglalója a háború katonai történetének.

Hermann Róbert véleménye szerint magyar nyelven a legszínvonalasabb összefoglaló határainkon túl jelent meg 1961-ben *A Szabadságért és az Unióért* címmel. Szerzője az USA-ban élő magyar katonai emigráció tagja Eszenyi László, egykori m. kir. vezérkari tiszt, aki 20 fejezetben foglalta össze a polgárháború katonai történetét, méghozzá Hermann szerint kiegyensúlyozott módon, az arányok szerencsés megválasztásával.

Az előadó szerint említést érdemelnek még a polgárháborúról megjelent népszerűsítő művek is, így a már említett Szuhay Havas Ervin, aki az esemény centenáriuma jelentette meg *Kék-szürke tragédia* címmel összefoglalóját, illetve a Képes Történelem sorozatban 1981-ben megjelent R. Szabó Jenő által írt *Polgárháború Észak-Amerikában*.

A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum munkatársa, későbbi főigazgatója Rázsó Gyula 1971-ben publikálta a Móra Ferenc kiadónál *Nagy hadvezérek* című munkáját, benne Robert E. Lee életrajzával, akit Rázsó (főleg a chancellorsville-i csata kapcsán) hosszasan méltatott, Erwin Rommellel egyetemben. Ez utóbbi miatt az akkori kultúrpolitika szűrőjén azonban fennakadt a mű, és végül bár megjelenhetett, nem került nyilvános terjesztésre.

A polgárháború magyar szereplőiről írott monográfiák közül Hermann kiemelte Vida István Kornél *Világostól Appomatoxig* című munkáját, melyet a szerző amerikai forrásokra támaszkodva állított össze.

Bona Gábor nyá. ezredes, a Miskolci Egyetem professzora, az 1848–49-es szabadságharc tisztikárának jeles kutatója az egykori honvédtisztek polgárháborús szereplését vette górcső alá előadásában. Mindenekelőtt szkepszisét fejezte ki azokkal az alacsony számokkal kapcsolatban, melyek a korábbi előadásokban elhangzottak a polgárháborús magyar részvétellel kapcsolatban. Az előadó felidézte az USA kongresszusának 1850-es határozatát, mely az Egyesült Államokba invitált több száz, a törökországi Sumlába száműzött honvédtisztet. E módon mintegy 200 fő érkezett az USA-ba, akik elsősorban Iowa bizonyos területein telepedtek le ám közülük jó néhányan visszatértek az Óvilágba. Bona Gábor rámutatott, hogy a Kongresszus e nagyvonalú gesztusát a rendszerváltás

előtti történetírás igyekezett elhallgatni, bagatellizálni. Becslése szerint 1861-ben 70–80 fő egykori honvédtiszt élt az USA-ban és közülük ötvenen álltak be az Unió hadseregébe.

Bona Gábor felhívta a figyelmet arra is, hogy még az ismertebb magyar származású tisztek, például Stahel-Számvald Gyula életrajzi adataiban is számos pontatlanságot találunk, így sok feladat vár a jövő történészeire is. Bona kiemelte a volt honvédtisztek fontosságát az északi hadseregben katonai, sőt harcéri tapasztalataik miatt. Az előadó egy érdekes, talán az anekdoták világába tartozó epizódot is megemlített, mely szerint az USA kormányzata a háború elején megkereste Klapka György honvédtábornokot, hogy álljon a hadsereg élére. Klapka azonban állítólag nem volt szégyenlős és 150 000 dollár éves fizetés fejében vállalta volna a főparancsnokságot. Ez a hatalmas summa azonban elrettentette Washington a komáromi hős alkalmazásától. Bona Gábor is kitért a Garibaldi Guardra, illetve a 46. gyalogezredre, ahol sok magyar tiszt szolgált. Kevésbé dicsőséges figurája a polgárháborúnak Utassy (Strasser) Frigyes alezredes, aki honvéd őrnagynak adta ki magát, jóllehet a szabadságharcban csak a főhadnagyságig vitte. Utassy, bár kiváló szervező volt és nagy szerepet játszott a Garibaldi Gárda felállításában, sikkasztási ügyei miatt hadbíróság elé került.

Bona Gábor felhívta a figyelmet arra a nyolc főre (köztük Albert Anzelm, Fiala János és gróf Wratislaw Ede), akik bár nem voltak magyar születésűek, de egykori honvédtisztként a magyarsághoz kötődtek, ellentétben a német történészek véleményével, akik előszeretettel sorolják őket az Unió oldalán harcoló németekhez. Végezetül Bona Gábor külön kiemelte azokat az egykori honvédtiszteket, akik életüket adták új hazájukért, így Hollán Hugó századost és Mihálóczy Géza ezredest.

Kaló József, a Nemzeti Közszerületi Egyetem oktatója a polgárháború felső katonai vezetését vizsgálta előadásában. Kaló József szerencsés módon kevésbé az egyes szereplők életútját ismertette, mely minden bizonnyal szétfeszítette volna a rendelkezésre álló időkeretet, hanem az európai és az amerikai katonai karrierek közötti különbséget mutatta be. A polgárháborút nevezték West Point-i háborúnak is, mivel mind Észak, mind Dél tábornokainak nagy része ugyanazt a katonai akadémiát látogatta, de a korábbi „milícia-központú” hadsereg miatt kevésbé képzett tiszt állt rendelkezésre. A kis létszámú szövetségi hadsereg csak az Unió partjait és határterületeit védelmezte, és csak a polgárháború derekán kényszerültek a szembenálló felek a hadkötelezettség bevezetésére. Nem létezett vezérkari képzés, nem voltak „katonadinasztiák”, melyek a feudális nemesség szerepét folytatva fontos szerepet játszottak az európai hadseregek tisztikarában. Általánosságban elmondható, hogy a tábornokok és a közkatonák között csak csekély társadalmi különbségek mutatkoztak. Ez alól a déli tisztikar egy része jelentett kivételt, mely a gazdag ültetvényes arisztokrácia sorából került ki. A milíciákhoz hasonlóan előfordult mindkét oldalon, hogy a tiszt helyeket választás útján töltötték be, azonban ezt a szokást a háború realitásai hamar eltörölték. Kaló József röviden utalt a VMA és a Dél-Karolina-i tisztképző intézményekre, melyek Dél tiszti utánpótlásában játszottak nagy szerepet. Az európai és az amerikai hadseregek és katonai elit között számos konkrét különbség is létezett. A tábornoki rendfokozatok mindössze dandár-, illetve hadosztály-tábornoki rangokra korlátozódtak, mígnem Ulysses Grantet 1864-ben kongresszusi határozattal altábornaggyá és összhaderőnemi főparancsnokká nevezték ki. Voltak szervezeti különbségek is, így a polgárháború hadseregei nem alkalmaztak hadosztálynál magasabb egységeket, hadtest- és hadsereg-kötélékeket.

Kaló József ezek után a hadseregek vezetése és a politikusok közötti kapcsolatot, együttműködést és feszültségeket elemezte. Az USA fegyveres erőinek főparancsnoka az elnök volt, de Lincoln, bár szolgált a milíciában, csekély katonai tapasztalattal rendelkezett. Ennek ellenére rendelkezett bizonyos stratégiai érzékkel, és összességében jó hadászati elgondolásnak bizonyult Dél több ponton való veszélyeztetése. A konföderáció elnöke, Jefferson Davis ugyanakkor képzett, West Pointot végzett katona volt, ugyanakkor Davis korlátait felismerve, átadta az irányítást Robert E Lee-nek. A déli politikai vezetés azonban nagy stratégiai hibát követett el, amikor erőforrásokat áldozott fel védhetetlen területek megtartására.

Érdekes sajátosság az északi és déli tábornokok és katonáik mély vallásossága, mely ekkor már jelentősen megkopott Európában. A tábornokok közül sokan haltak hősi halált mindkét oldalon, mivel igyekeztek személyesen vezetni embereiket az ütközetekben.

Forgács Balázs főhadnagy, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem oktatója a polgárháború hadászati kérdéseit foglalta össze előadásában. Az európai stratégiai gondolkodás ekkor még nem Clausewitz, hanem Jomini tanain nyugodott, aki Napóleon „Szent Páljaként” foglalta össze a nagy katonacsászár örökségét, és az 1792–1815 közötti háborús időszak tanulságait. Az amerikai hadszíntéren azonban nehéz volt a döntő csatára törekvő Jomini-féle elveket átültetni. Erről az óriási területről tékép is alig állt rendelkezésre és nehéz volt a hadseregnek igazán fontos stratégiai célt választani. Bár már létezett vasút, a vasútvonalakhoz való kötöttség is komoly problémát jelentett. A lovasság meglehetősen szervezetlen volt mindkét oldalon, az üldözés, a napóleoni „sikerkifejlesztés” nem volt megoldható. A tüzérség is elmaradt az európai minőségi és mennyiségi követelményektől.

A háború kezdetén az unió túlreje érvényesítésében, esetleg unió-párti lázadás szításában, illetve a tengeri blokádban (lásd Anakonda-terv) vélte megtalálni a siker kulcsát. Dél ezzel szemben az unió katonai kifárasztásában, egy esetleges európai beavatkozásban és a szívós területvédelemben bízott. 1862 után Lee sorozatban kísérletezett mély betörésekkel is északi területekre, azonban Gettysburg után a Konföderáció elvesztette a hadászati kezdeményezést. Érzékeny csapást jelentett még Vicksburg eleste, mivel a Mississippi völgyének elvesztésével Dél két részre szakadt. 1864-től Grant és Sherman egyaránt foglalkoztatta a déli hadseregeket nyugaton és Virginiában, hogy a belső vonal hadászati előnyétől megfossszák a Konföderációt, ráadásul főleg Sherman kíméletlen hadviselésével Dél „elkét”, harci szellemét is igyekezett megtörni. Bár a Konföderáció erre válaszul kísérletezett a gerilla-hadviseléssel, Lee tábornoktól távol állt ez a fajta harmód. A déliek utolsó menszvára egy esetleges európai beavatkozás volt, de 1865-re ennek sem maradt reális esélye.

Kaiser Ferenc hadtörténész, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem munkatársa nyitotta meg a konferencia utolsó, immáron plenáris szakaszát. Előadásában egy Magyarországon kevéssé ismert témát, az Anakonda-tervet, vagyis a Dél elleni tengeri blokádöt és általában a polgárháború tengeri hadviselését ismertette. Az óriási gazdasági és népességi fölényben lévő Északkal szemben a Konföderáció kizárólag a gyapotra támaszkodhatott. A déli politikusok ráadásul kezdetben öngyilkos módon saját maguk korlátozták kivételüket, hogy a briteket beavatkozásra sarkallják, de ezzel csak annyit értek el, hogy a gyapottermelést Egyiptomba helyezték át. A déli kikötők elleni blokádöt nagyban segítette, hogy az USA teljes haditengerészete az Unió mellé állt, ennek ellenére a flotta nyolcvan százaléka átalakított kereskedelmi hajókból állt. Winfield Scott terve alapján csak a fontosabb kikötőket kellett blokád alá vonni, melyek vasúti összeköttetéssel rendelkeztek.

A blokád áttörésére tett déli erőfeszítések forradalmasították a tengeri hadviselést. Bár a kezdetleges déli ipar nem volt képes igazi páncéllemez gyártani, megszületett az első páncélozott „ironclad”, a VIRGINIA, mely azonban csak folyami hajózásra volt alkalmas. 1862 márciusában a CSS VIRGINIA és USS MONITOR csatája volt az első páncélozott hadihajók közötti összecsapás. A polgárháború alatt jelent meg az aknásítás és a kezdetleges tengeraltjáró-hadviselés is.

A déliek gyors blokádtörő hajói alkalmasak voltak az északi tengerzár kijátszására, azonban ezek kisméretű hajók voltak, melyek luxuscikkeket szállítottak, így érdemben nem javították Dél helyzetét. A külföldi kikötőkben bérelt portyázó hajók annál több gondot okoztak az Unió kereskedelmének, melynek volt egy érdekes és hosszú távú gazdasági következménye: az amerikai kereskedelmi flotta nagy része egészen az első világháborúig brit lobogó alatt hajózott.

A konferencia záró előadásában *Németh Balázs* a Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója a polgárháború kézfegyvereit ismertette haditechnikai és taktikai szempontból egyaránt. Az előadást fegyverbemutató és hagyományörző felvonulás színesítette. Németh Balázs megállapítása szerint a polgárháború egy haditechnikai szempontból átmeneti időszakban, a kovásról a kémiai gyújtásra, illetve a simáról a huzagolt csőre való átállás közepette zajlott. Már az 1850-es években amerikai szakértők megvizsgálták az európai hadseregek által rendszeresített lőfegyvereket. Végül 1861-ben az előltöltős, de már vontcsövű Springfield-puska került bevezetésre az Unió hadseregében, míg Dél legnagyobb számban az 1855 mintájú brit Enfield-puskát használta. Különös módon a simacsövű fegyverek mégis nagyobb népszerűségnek örvendtek a katonák körében, mert speciális lövedékekkel jelentős extra pusztító erőt tudtak elérni. A vontcsövű fegyverekhez ráadásul alaposabb kiképzésre és szakértelemre volt szükség. A háború folyamán azonban az északi katonák lassan megtanulták kezelni fegyverüket, és Lee nagy gettysburgi rohamra elsősorban az unionista

kézifegyverek hatékony tüze miatt omlott össze. A polgárháború véres csatái már megmutatták a tömegrohamok alkonyát, így a haditechnika fejlődése már ekkor nagy hatással volt a taktikára, és előrevetítette a lövészárkok-háborút. Ebben a háborúban alakultak ki a modern mesterlövész-taktika alapelemei, máig használt eljárásai is. Az előadás tanulsága szerint a híres Colt-revolver és a hátultöltős karabély (így a híres hátultöltős Henry-puska) ekkor még meglehetősen korlátozott szerepet játszott a hadviselésben, és elsősorban a lovasság harcában volt szerepe.

A haditechnikai bemutató során a polgárháborús hagyományörzők (az Arzenal Egyesület tagjai) gyakorlatban is demonstrálták egy korabeli Springfield-puska fegyverfogásait, vezényszavait.

A kérdések és hozzászólások folyamán több érdekes felvetés és gondolatmenet elhangzott. Arra a felvetésre, hogy „mi történt volna, ha” Jackson tábornok nem esik el olyan korán, már 1862-ben, Gibson ezredes kifejtette, hogy véleménye szerint az ismert erőviszonyok miatt a háború végső kimenetelét nem befolyásolta volna, ám a gettysburgi csata elképzelhető, hogy másként alakul. Jackson ugyanis sokkal jobb parancsnok volt, mint a csatában az ő beosztásában kudarcot valló Longstreet tábornok. Egy másik kérdésre, a polgárháború mai továbbélésére, az amerikai társadalom esetleges megosztottságára válaszolva Gibson ezredes számos kevésbé ismert momentumot is megvilágított. Délen is voltak északi érzelműek, akik ellenezték a szecessziót, ahogy Északon is mindvégig jelent volt egy erős ellenzék. New York City polgárai például a szabadkikötői státuszra aspiráltak, és zavargások voltak a sorozás miatt. Az 1864-es választáson a Lincolnnal szemben fellépő demokrata elnökjelölt McClellan tábornok kilátásba helyezte a Déllel történő tárgyalásos megegyezést, a szakadár államok elengedését. A rabszolgaság kérdésén túl a polgárháború alkotmányossági, az államok önállóságát érintő kérdésekben is döntött, melyek már az 1850-es évektől belvillongásokat okoztak. Kimondatott végül, hogy az Egyesült Államok egy olyan sajátos szövetség, melyből a belépés után az egyes államoknak már nem lehetséges a távozás. Gibson ezredes egyébként egy pillanatra sem rejtette véka alá öntudatos virginiai, vagyis „déli” identitását, mely a jelek szerint semmilyen problémát nem okozott számára a jelenlegi amerikai hadseregben.

A kérdések során került terítékre a logisztika témaköre is. Mind Gibson ezredes, mind Kaiser Ferenc kifejtette, hogy az Unió utánpótlási rendszere sokkal jobban működött a délinél, és Lee 1863-as marylandi hadjáratának egyik célja az északi raktárak és készletek megszerzése volt.

Az utolsó kérdés a hátultöltős fegyverek csekély polgárháborús szerepére vonatkozott. Hermann Róbert szerint különös, hogy bár a porosz hadsereg már az 1849-es délnémet forradalmak leverésében a rendszeresített hátultöltős Dreyse-puskát használta, addig a polgárháborúban még mindig az előltöltős fegyverek domináltak.

Válaszában Németh Balázs kifejtette, hogy a hátultöltős puska ellen ekkor még több averzió élt. Alkalmazása, begyakorlása teljesen más eljárásokat igényelt, mint az előltöltős fegyveré, ráadásul több katonai vezető aggodalmát fejezte ki az esetleges lőszerpazarlás miatt, ezért nem került sor tömeges alkalmazására 1861–1865 között.

A konferenciát pohárköszöntővel Boldizsár Gábor ezredes, a Hadtudományi és Honvédtiszt-képző Kar dékánja zárta.

TARTALOM

	TANULMÁNYOK	
SÜLI ATTILA	A honvéd vadászerekek szervezése és működése Erdélyben 1849-ben	681
ROSONCZY ILDIKÓ	A segesvári ütközet és Lüders orosz tábornok újraolvasott jelentései	719
	KÖZLEMÉNYEK	
ANTOS BALÁZS	A krassói bányavidék megpróbáltatásai 1848-ban, különös tekintettel a november 15-i, boksánbányai ütközetre	749
PÁSZTI LÁSZLÓ	A természeti viszonyok befolyása a harci cselekményekre az 1848–1849-es szabadságharc példáján	767
CZIRÓK ZOLTÁN	Az „E-akció”, avagy kísérlet a magyar katonai aviatika megmentésére – 1920–1921	791
	FORRÁSKÖZLEMÉNYEK	
KOVÁCS ISTVÁN	Burchard-Bélaváry Gyula emlékirata törökországi emigrációjáról, 1849–1850	805
CSORBA GYÖRGY	Kmety György könyvhagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában	839
KINCSES KATALIN MÁRIA	Markó Árpád első világháborús visszaemlékezéseiből	854
	NEKROLÓG	
ZAKAR PÉTER	Katona Tamás (1932–2013)	887
	SZEMLE	
HERVÉ COUTAU-BÉGARIE – FERENC TÓTH (SOUS LA DIR.)	La pensée militaire hongroise à travers les siècles (<i>Bagi Zoltán Péter</i>)	893
XAVIER HÉLARY	Courtrai, 11 juillet 1302 (<i>Veszprémy László</i>)	899
WILLIAM OF ADAM	How to Defeat the Saracens. Guillelmus Ade: Tractatus quomodo Sarraceni sunt expugnandi (<i>Veszprémy László</i>)	901
ADAM J. KOSTO	Hostages in the Middle Ages (<i>Veszprémy László</i>)	903
FEDELES TAMÁS	A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495) (<i>B. Szabó János</i>)	905
TÓTH HAJNALKA	A Kanizsával szembeni végvidék Gyöngyösi Nagy Ferenc levelezése tükrében (1683–1690) (<i>Bagi Zoltán Péter</i>)	908
JÁNOS KALMÁR – JÁNOS VARGA J. (HRSG.)	Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn (1688–1690) (<i>Czigány István</i>)	911

KURUCZ GYÖRGY	Keszthely grófja Festetics György (<i>Kincses Katalin Mária</i>)	914
CSIKÁNY TAMÁS	Komárom, a szüz vár – 1809 (<i>Kemény Krisztián</i>)	920
CANDAN BADEM	The Ottoman Crimean War (1853–1856). The Ottoman Empire and Its Heritage series (<i>Csorba György</i>)	922
J. H. MORGAN	War Book of the German General Staff / Grossgeneralstab (<i>Kiss Balázs</i>)	925
ALEXANDER WILL	Kein Griff nach der Weltmacht. Geheime Dienste und Propaganda im deutsch-österreichisch-türkischen Bündnis 1914–1918 (<i>Balla Tibor</i>)	928
MARUZS ROLAND	Középkereszt, Tisztikereszt, Lovagkereszt. A Magyar Érdemrend hősi halottainak emlékkönyve (<i>Illésfalvi Péter</i>)	931
BÁLINT JÓZSEF	Magyarország nemzeti vagyonszerzése 1941–1947 (<i>M. Szabó Miklós</i>)	936
ANNE FUCHS	After the Dresden Bombing. Pathways of Memory, 1945 to the Present (<i>Tulipán Éva</i>)	938
JOHN CARMAN	Archaeologies of Conflict (Debates in Archaeology) (<i>Polgár Balázs</i>)	940
	KRÓNIKA	
LÁZÁR BALÁZS	1863 Gettysburg – Az amerikai polgárháború fordulópontja. Nemzetközi tudományos konferencia, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, 2013. június 6.	943

CONTENTS

	STUDIES	
ATTILA SÜLI	Honvéd Rifle Regiments in Transylvania in 1849	681
ILDIKÓ ROSONCZY	The Battle of Segesvár and the Reread Reports of Russian General Lüders	719
	PUBLICATIONS	
BALÁZS ANTOS	Ordeals of the Krassó Mining District in 1848, with special attention to the Battle at Boksánbánya on 15th november	749
LÁSZLÓ PÁSZTI	The Influence of Natural Conditions on Military Operations as seen through the 1848–1849 War of Independence	767
ZOLTÁN CZIRÓK	‘Operation E’, or an Attempt to Save Hungarian Military Aviation – 1920–1921	791
	SOURCE PUBLICATIONS	
ISTVÁN KOVÁCS	Gyula Bélaváry-Burchard’s Memoirs of his Exile in Turkey, 1849–1850	805
GYÖRGY CSORBA	György Kmety’s Book Bequest in the Library of the Hungarian Academy of Sciences	839
KATALIN MÁRIA KINCSES	From Árpád Markó’s Reminiscences of World War I	854
	NECROLOGY	
PÉTER ZAKAR	Tamás Katona (1932–2013)	887
	REVIEW	
HERVÉ COUTAU-BÉGARIE – FERENC TÓTH (SOUS LA DIR.)	La pensée militaire hongroise à travers les siècles (<i>Zoltán Péter Bagi</i>)	893
XAVIER HÉLARY	Courtrai, 11 juillet 1302 (<i>László Veszprémy</i>)	899
WILLIAM OF ADAM	How to Defeat the Saracens. Guillelmus Ade: Tractatus quomodo Sarraceni sunt expugnandi (<i>László Veszprémy</i>)	901
ADAM J. KOSTO	Hostages in the Middle Ages (<i>László Veszprémy</i>)	903
TAMÁS FEDELES	The King and the Rebel Prince. The Royal Campaign against Lőrinc Újlaki and his Allies (1494–1495) (<i>János B. Szabó</i>)	905
HAJNALKA TÓTH	The Border Region Opposing Kanizsa in Ferenc Gyöngyösi Nagy’s Correspondence (1683–1690) (<i>Zoltán Péter Bagi</i>)	908
KALMÁR, JÁNOS – VARGA, J. JÁNOS (HRSG.)	Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn (1688–1690) (<i>István Czigány</i>)	911

GYÖRGY KURUCZ	Keszthely's Count György Festetics (<i>Katalin Mária Kincses</i>)	914
TAMÁS CSIKÁNY	Komárom, the Virgin Fortress – 1809 (<i>Krisztián Kemény</i>)	920
CANDAN BADEM	The Ottoman Crimean War (1853–1856). The Ottoman Empire and Its Heritage series (<i>György Csorba</i>)	922
J. H. MORGAN	War Book of the German General Staff / Grossgeneralstab (<i>Balázs Kiss</i>)	925
ALEXANDER WILL	Kein Griff nach der Weltmacht. Geheime Dienste und Propaganda im deutsch-österreichisch-türkischen Bündnis 1914–1918 (<i>Tibor Balla</i>)	928
ROLAND MARUZS	Commander's Cross, Officer's Cross, Knight's Cross. Memorial Book of the Dead of the Hungarian Cross of Merit (<i>Péter Illésfalvi</i>)	931
JÓZSEF BÁLINT	Loss of National Wealth in Hungary 1941–1947 (<i>Miklós M. Szabó</i>)	936
ANNE FUCHS	After the Dresden Bombing. Pathways of Memory, 1945 to the Present (<i>Éva Tulipán</i>)	938
JOHN CARMAN	Archaeologies of Conflict (Debates in Archaeology) (<i>Balázs Polgár</i>)	940
	CHRONICLE	
BALÁZS LÁZÁR	1863 Gettysburg – The Turning Point of the American Civil War. International Conference, National University of Public Service, Faculty of Military Sciences and Officer Training, 6 June 2013.	943

TABLE DES MATIÈRES

	ETUDES	
ATTILA SÜLI	Organisation et activité des régiments de chasseurs de l'armée hongroise en Transylvanie en 1849	681
ILDIKÓ ROSONCZY	La bataille de Segesvár et les rapports redécouverts du général russe Luders	719
	PUBLICATIONS	
BALÁZS ANTOS	Les épreuves de la région minière de Krassó en 1848 avec une attention particulière à la bataille de Boksánbánya du 15 novembre	749
LÁSZLÓ PÁSZTI	L'effet des conditions naturelles sur les actions militaires à travers l'exemple de la guerre d'indépendance de 1848–1849	767
ZOLTÁN CZIRÓK	L'« action E » ou une tentative de sauver l'aviation militaire hongroise, 1920–1921	791
	PUBLICATIONS DE SOURCE	
ISTVÁN KOVÁCS	Mémoire du capitaine Julian Burchard-Bélaváry sur son émigration en Turquie, 1849–1850	805
GYÖRGY CSORBA	Les ouvrages de la Bibliothèque de l'Académie hongroise des Sciences légués par György Kmety	839
KATALIN MÁRIA KINCSES	Extraits des mémoires d'Árpád Markó concernant la Première guerre mondiale	854
	NÉCROLOGIE	
PÉTER ZAKAR	Tamás Katona (1932–2013)	887
	REVUE	
HERVÉ COUTAU-BÉGARIE – FERENC TÓTH (SOUS LA DIR.)	La pensée militaire hongroise à travers les siècles (<i>Zoltán Péter Bagi</i>)	893
XAVIER HÉLARY	Courtrai, 11 juillet 1302 (<i>László Veszprémy</i>)	899
WILLIAM OF ADAM	How to Defeat the Saracens. Guillelmus Ade: Tractatus quomodo Sarraceni sunt expugnandi (<i>László Veszprémy</i>)	901
ADAM J. KOSTO	Hostages in the Middle Ages (<i>László Veszprémy</i>)	903
TAMÁS FEDELES	Le roi et le prince rebelle. La campagne du roi contre Lőrinc Újlaki et ses alliés (1494–1495) (<i>János B. Szabó</i>)	905
HAJNALKA TÓTH	Les confins militaires en face de Kanizsa à la lumière de la correspondance de Ferenc Gyöngyösi Nagy (1683–1690) (<i>Zoltán Péter Bagi</i>)	908

KALMÁR, JÁNOS – VARGA, J. JÁNOS (HRSG.)	Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn (1688–1690) (<i>István Czigány</i>)	911
GYÖRGY KURUCZ	György Festetics, comte de la ville de Keszthely (<i>Katalin Mária Kincses</i>)	914
TAMÁS CSIKÁNY	Komárom, la place forte vierge – 1809 (<i>Krisztián Kemény</i>)	920
CANDAN BADEM	The Ottoman Crimean War (1853–1856). The Ottoman Empire and Its Heritage series (<i>György Csorba</i>)	922
J. H. MORGAN	War Book of the German General Staff / Grossgeneralstab (<i>Balázs Kiss</i>)	925
ALEXANDER WILL	Kein Griff nach der Weltmacht. Geheime Dienste und Propaganda im deutsch-österreichisch-türkischen Bündnis 1914–1918 (<i>Tibor Balla</i>)	928
ROLAND MARUZS	Croix médiane, Croix d’officier, Croix de chevalier. Album sur les Morts pour la Patrie décorés de la Croix hongroise du Mérite (<i>Péter Illésfalvi</i>)	931
JÓZSEF BÁLINT	Pertes du patrimoine national de la Hongrie 1941–1947 (<i>Miklós M. Szabó</i>)	936
ANNE FUCHS	After the Dresden Bombing. Pathways of Memory, 1945 to the Present (<i>Éva Tulipán</i>)	938
JOHN CARMAN	Archaeologies of Conflict (Debates in Archaeology) (<i>Balázs Polgár</i>)	940
	CHRONIQUE	
BALÁZS LÁZÁR	1863 Gettysburg – Le tournant de la guerre civile américaine. Colloque international, Université des Services publics nationaux, Faculté des Sciences militaires et de la Formation d’officiers, 6 juin 2013.	943

INHALT

STUDIEN	
ATTILA SÜLI	Die Organisierung und Tätigkeit der Honved-Jägerregimenter in Siebenbürgen im Jahr 1849 681
ILDIKÓ ROSONCZY	Die Schlacht bei Segesvár (Schäßburg) und die neu gelesenen Berichte des russischen Generals Lüders 719
MITTEILUNGEN	
BALÁZS ANTOS	Die Schicksalsprüfungen des Bergbaugebiets von Krassó im Jahr 1848, mit besonderem Blick auf das Gefecht bei Boksánbánya am 15. November 749
LÁSZLÓ PÁSZTI	Der Einfluss der natürlichen Umgebung auf die Kampfereignisse am Beispiel des Freiheitskampfes von 1848–1849 767
ZOLTÁN CZIRÓK	Die „E-Aktion“, oder der Versuch zur Rettung der ungarischen militärischen Aviatik, 1920–1921 791
QUELLENPUBLIKATIONEN	
ISTVÁN KOVÁCS	Die Erinnerungen von Gyula Burchard-Bélaváry über seine Emigration in die Türkei, 1849–1850 805
GYÖRGY CSORBA	Der Buchnachlass von György Kmety in der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften 839
KATALIN MÁRIA KINCSES	Aus den Erinnerungen von Árpád Markó aus dem Ersten Weltkrieg 854
NEKROLOG	
PÉTER ZAKAR	Tamás Katona (1932–2013) 887
RUNDSCHAU	
HERVÉ COUTAU-BÉGARIE – FERENC TÓTH (SOUS LA DIR.)	La pensée militaire hongroise à travers les siècles (<i>Zoltán Péter Bagi</i>) 893
XAVIER HÉLARY	Courtrai, 11 juillet 1302 (<i>László Veszprémy</i>) 899
WILLIAM OF ADAM	How to Defeat the Saracens. Guillelmus Ade: Tractatus quomodo Sarraceni sunt expugnandi (<i>László Veszprémy</i>) 901
ADAM J. KOSTO	Hostages in the Middle Ages (<i>László Veszprémy</i>) 903
TAMÁS FEDELES	Der König und der rebellische Prinz. Der königliche Feldzug gegen Lőrinc Újlaki und seine Verbündeten (1494–1495) (<i>János B. Szabó</i>) 905
HAJNALKA TÓTH	Das Grenzgebiet gegenüber Kanizsa im Spiegel des Briefwechsels von Ferenc Gyöngyösi Nagy (1683–1690) (<i>Zoltán Péter Bagi</i>) 908

KALMÁR, JÁNOS – VARGA, J. JÁNOS (HRSG.)	Einrichtungswerk des Königreichs Ungarn (1688–1690) (<i>István Czigány</i>)	911
GYÖRGY KURUCZ	György Festetics, Graf von Keszthely (Kesthell) (<i>Katalin Mária Kincses</i>)	914
TAMÁS CSIKÁNY	Komárom (Komorn), die jungfräuliche Burg – 1809 (<i>Krisztián Kemény</i>)	920
CANDAN BADEM	The Ottoman Crimean War (1853–1856). The Ottoman Empire and Its Heritage series (<i>György Csorba</i>)	922
J. H. MORGAN	War Book of the German General Staff / Grossgeneralstab (<i>Balázs Kiss</i>)	925
ALEXANDER WILL	Kein Griff nach der Weltmacht. Geheime Dienste und Propaganda im deutsch-österreichisch-türkischen Bündnis 1914–1918 (<i>Tibor Balla</i>)	928
ROLAND MARUZS	Commander’s Cross, Officer’s Cross, Knight’s Cross. Memorial Book of the Dead of the Hungarian Cross of Merit (<i>Péter Illésfalvi</i>)	931
JÓZSEF BÁLINT	Der nationale Vermögensverlust Ungarns 1941–1947 (<i>Miklós M. Szabó</i>)	936
ANNE FUCHS	After the Dresden Bombing. Pathways of Memory, 1945 to the Present (<i>Éva Tulipán</i>)	938
JOHN CARMAN	Archaeologies of Conflict (Debates in Archaeology) (<i>Balázs Polgár</i>)	940
	CHRONIK	
BALÁZS LÁZÁR	1863 Gettysburg – Der Wendepunkt des amerikanischen Bürgerkrieges. Internationale wissenschaftliche Konferenz, Nationale Universität für den öffentlichen Dienst, Fakultät für Militärwissenschaft und Ausbildung von Honved- Offizieren, 6. Juni 2013.	943

СОДЕРЖАНИЕ

	СТАТЬИ	
АТТИЛА ШЮЛИ	Организация и действие гонведских полков истребительной авиации в Трансильвании в 1849-ом году	681
ИЛЬДИКО РОШОНЦИ	Битва при Шегешваре и заново прочитанные донесения русского генерала Людерса	719
	СООБЩЕНИЯ	
БАЛАЖ АНТОШ	Испытания шахтерского поселка в Крашшо в 1848-ом году, уделяя особое внимание сражению при Бокшабанья 15-ого ноября	749
ЛАСЛО ПАСТИ	Влияние природных условий на боевые действия на примере освободительной борьбы 1848–1849-ых годов	767
ЗОЛТАН ЦИРОК	„Акции-Е” или попытка спасти венгерскую военную авиацию в 1920–1921-ых годах	791
	СООБЩЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ	
ИШТВАН КОВАЧ	Мемуары гонведского капитана Белавари-Бурхарда Дьюлы о турецкой эмиграции 1849–1850 годах	805
ДЕРДЬ ЧОРЬА	Книги Кмети Дьёрдь, оставшиеся в Библиотеке Венгерской Академии Наук.....	839
КАТАЛИН МАРИЯ КИНЧЕШ	Воспоминания Арпада Марко о первой мировой войне	854
	НЕКРОЛОГ	
ПЕТЕР ЗАКАР	Тамаш Катона (1932–2013)	887
	ОБЗОР	
ХЕРВЕ КУТО-БЕГАРИ – ФЕРЕНЦ ТОТ (РЕД.)	La pensée militaire hongroise à travers les siècles (<i>Золтан Петер Баги</i>)	893
КСАВИЕР ХЕЛАРИ	Courtraï, 11 juillet 1302 (<i>Ласло Веспреми</i>)	899
ВИЛИАМ ОФ АДАМ	How to Defeat the Saracens. Guillelmus Ade: Tractatus quomodo Sarraceni sunt expugnandi (<i>Ласло Веспреми</i>)	901
АДАМ Й. КОСТО	Hostages in the Middle Ages (<i>Ласло Веспреми</i>)	903
ТАМАШ ФЕДЕЛЕС	Король и бунтующая армия. Королевский поход против Лёринца Уйлаки и его союзников (1494–1495) (<i>Янош Б. Сабо</i>)	905
ХАЙНАЛКА ТОТ	Оконечные провинции, противолежащие Канижа. В зеркале переписки Дьёндёши Надь Ференца (1683–1690) (<i>Золтан Петер Баги</i>)	908

ЯНОШ КАЛМАР – ВАРГА Й. ЯНОШ (РЕД.)	Einrichtungswerk des Königreichs Hungarn (1688–1690) (<i>Иштван Цигань</i>)	911
ДЕРДЬ КУРУЦ	Граф Дерьд Фештетич в Кестхей (<i>Каталин Мария Кинчеш</i>)	914
ТАМАШ ЧИКАНЬ	Комаром – девственная крепость – 1809 (<i>Кристиан Кемень</i>)	920
КАНДАН БАДЕМ	The Ottoman Crimean War (1853–1856). The Ottoman Empire and Its Heritage series (<i>Дерьд Чорба</i>)	922
Й. Х. МОРГАН	War Book of the German General Staff / Grossgeneralstab (<i>Балаж Киши</i>)	925
АЛЕКСАНДЕР ВИЛЛИ	Kein Griff nach der Weltmacht. Geheime Dienste und Propaganda im deutsch-österreichisch-türkischen Bündnis 1914–1918 (<i>Тибор Балла</i>)	928
РОЛАНД МАРУЖ	Средний крест, Офицерский крест, Рыцарский крест. Памятная книга погибших смертью храбрых и награжденных Венгерским Памятным Крестом за заслуги (<i>Петер Илешфалви</i>)	931
ЙОЖЕФ БАЛИНТ	Потеря национального достояния Венгрии 1941–1947 гг. (<i>Миклош М. Сабо</i>)	936
АННА ФУКС	After the Dresden Bombing. Pathways of Memory, 1945 to the Present (<i>Ева Тулпан</i>)	938
ДЖОН КАРМАН	Archaeologies of Conflict (Debates in Archaeology) (<i>Балаж Полгар</i>)	940
ХРОНИКА		
БАЛАЖ ЛАЗАР	1863-ий год, Геттисбург – Поворотный пункт в американской гражданской войне. Международная научная конференция. Факультет военных наук и подготовки хонведских офицеров Национального Университета Общественной Государственной Службы 6-го июня 2013-ого года	943

**„A HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM KÖNYVTÁRA” SOROZAT
MEGJELENT KÖTETEI**

1. *Dombrády Lóránd*: Werth Henrik akiről nem beszéltünk. Budapest, Argumentum, 2005.
2. *Mészáros Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája, 1703–1711. Budapest, Argumentum, 2006.
3. *Hermann Róbert*: Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei. Budapest, Argumentum, 2007.
4. *Kubinyi András*: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és Jagelló-kor hadtörténete. Budapest, Argumentum, 2007.
5. *Jankó Annamária*: Magyarország katonai felmérései, 1763–1950. Budapest, Argumentum, 2007.
6. *Veszprémy László*: Lovagvilág Magyarországon. Lovagok, keresztetek, hadmérnökök a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. Budapest, Argumentum, 2008.
7. *Torma Béla Gyula – Veszprémy László* (szerk.): Egy elfeledett diadal. A 907. évi pozsonyi csata. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2008.
8. *Urbán Aladár*: Batthyánytól Kossuthig. Hadsereg és politika 1848 nyarán és őszén. Budapest, Argumentum, 2009.
9. *B. Szabó János*: A honfoglalóktól a huszárokig. A középkori magyar könnyűlovasságról. Budapest, Argumentum, 2010.
10. *Borosy András*: Hadakozók, keresztetek, hadi érdemek a középkori Magyarországon. Válogatott tanulmányok. Budapest, Argumentum, 2010.
11. *Székely György*: Népek, rendek, dinasztiak. Tanulmányok Közép- és Kelet-Európa hadtörténetéből. Budapest, Argumentum, 2010.
12. *Balla Tibor*: A nagy háború osztrák–magyar tábornokai. Budapest, Argumentum, 2010.
13. *Markó György*: A Honvédelmi Minisztérium szervezete, 1945–1956. Budapest, Argumentum, 2011.
14. *Farkas Katalin*: Magyar függetlenségi törekvések, 1859–1866. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2011.
15. *Hausner Gábor*: Márs könyvet olvas. Zrínyi Miklós és a 17. századi hadtudományi irodalom. Budapest, Argumentum, 2011.
16. *Kovács László*: A magyar kalandozások zsákmányáról. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2011.
17. *Tulipán Éva*: Szigorúan ellenőrzött emlékezet. A Köztársaság téri ostrom 1956-ban. Budapest, Argumentum, 2012.
18. *Dombrády Lóránd*: Szombathelyi Ferenc vezérezredes. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2012.
19. *Czigány István – Kincses Katalin Mária* (szerk.): Az újrakezdés esélye. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharc befejeződésének 300. évfordulója alakalmából. Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2012.
20. *Pete László*: Garibaldi magyar parancsnokai. Budapest, HM Hadtört. Intézet és Múzeum, Line Design, 2013.

21. *Kálmán Peregrin – Veszprémy László* (szerk.): *Európa védelmében. Kapisztrán Szent János és a nándorfehérvári diadal emlékezete.* Budapest, HM Hadtört. Intézet és Múzeum, Line Design, 2013.
22. *Solymosi József*: *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–1849-ben.* Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2013.
23. *Lázár Balázs*: *Krajovai és topolyai báró Kray Pál tábornaszernagy katonai pályája.* Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2013.
24. *Pásztói László*: *A magyar honvédsereg harcászata az 1848/49-es szabadságharcban.* Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Line Design, 2013.